

Bartosz Rakoczy

Profesor doktor habilitowany z zakresu prawa ochrony środowiska

Kierownik Katedry Prawa Ochrony Środowiska i Publicznego Prawa Gospodarczego

Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

RECENZJA

w przewodzie habilitacyjnym Pani Doktor Ilony Przybojewskiej

I Uwagi ogólne

Stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji monografia habilitacyjna Pani Doktor Ilony Przybojewskiej zatytułowana „Instrumenty rynkowe w prawie ochrony środowiska Unii Europejskiej”, Warszawa 2021, przedłożony dorobek naukowy, habilitacyjny, jak również dokonania organizatorskie, dydaktyczne w zakresie organizacji konferencji, współpracy międzynarodowej i popularyzatorskie, spełniają przesłanki określone w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, i mogą być podstawą do podejmowania dalszych czynności w przewodzie habilitacyjnym.

II Ocena monografii habilitacyjnej

Monografia habilitacyjna bez wątpienia stanowi znaczny wkład w dyscyplinę nauki prawne – prawo ochrony środowiska. Stanowi naukowe i samodzielne rozwiązanie zagadnienia naukowego, które do tej pory nie było w piśmiennictwie podejmowane.

Monografia spełnia zatem przesłanki prawem określone.

1. Wybór tematu, układ pracy, tezy i cele badawcze.

Bez wątpienia Habilitantka ma znakomite wyczucie aktualności problemów naukowo-badawczych, które wymagają ich teoretycznego opracowania. Jest to bardzo ważna cecha

kandydata do stopnia samodzielnego badacza prawa. Musi on się bowiem charakteryzować umiejętnością właściwej i szybkiej reakcji na pojawiające się zagadnienia wymagające opracowania teoretycznego. Bez wątpienia problematyka zastosowania instrumentów rynkowych w prawie ochrony środowiska do takich należy. Dostrzegalna jest bowiem tendencja do zwiększania roli i znaczenia tychże instrumentów obok tradycyjnych instrumentów represyjnych, nakazowych, reglamentacyjnych i organizacyjnych. Zwiększające się znaczenie instrumentów rynkowych, co zresztą słusznie Habilitantka dostrzega, jest powiązane ze zwiększeniem ekonomicznego oddziaływania na podmioty korzystające ze środowiska. Wielokrotnie bowiem zarówno prawodawca europejski, jak i prawodawca polski, przekonali się, iż nie ma lepszego sposobu pozyskania proekologicznych zachowań podmiotów korzystających ze środowiska jak właśnie poprzez oddziaływania ekonomiczne. Oczywiście dane mechanizmy ekonomiczne nie są tu wystarczające i „niewidzialna ręka rynku” nie jest w stanie rozwiązać wszystkich problemów ekologicznych. Konieczne jest bowiem połączenie instrumentów ekonomicznych z mocą i siłą sprawczą prawa.

Zachodzące zmiany zarówno w prawie europejskim, jak i w prawie polskim, jednoznacznie dowodzą, iż rola instrumentów rynkowych będzie tylko wzrastać. Są to bowiem najbardziej skuteczne instrumenty oddziaływania na zachowania podmiotów korzystających ze środowiska.

Wybór tematu oceniam zatem wysoko i bez wątpienia istnieje pilna potrzeba stworzenia teoretycznych podstaw do przeanalizowania instrumentów rynkowych w prawie ochrony środowiska.

Monografia zatem stanowi znaczny wkład w rozwój nauk prawnych, albowiem wypełnia lukę w nauce i stanowi przyczynek do pogłębiania wytyczonych w tej monografii kierunków. Wysoko oceniam również układ pracy. Bez wątpienia Habilitantka skorzystała z klasycznej metody pisania rozpraw prawniczych rozpoczynając od zagadnień wstępnych, a następnie omawiając w trzech rozdziałach poszczególne grupy instrumentów rynkowych. Ostatni rozdział jest konkluzją i oceną, a także zawiera propozycje rozwiązań *de lege ferenda*.

Równie wysoko oceniam sformułowane cele i tezy badawcze. Są one kompletne i adekwatne do podjętego kierunku badawczego. Bez wątpienia dowodzą, iż samo zagadnienie jest przez Habilitantkę dokładnie przemyślane. Świadczą również o bardzo dobrej znajomości analizowanych zagadnień; wręcz o dużej erudycji Habilitantki.

2. Merytoryczna ocena rozprawy

Autorka bardzo świadomie ograniczyła pole badawcze jedynie do prawa europejskiego, pomijając prawo polskie. Przyglądając się współczesnym formom instrumentów rynkowych funkcjonujących w systemie prawa polskiego trudno nie sformułować prośby kierowanej do Habilitantki, aby, wyposażona w wiedzę z zakresu prawa europejskiego, przypatrzyła się takim instrumentom rynkowym stricte w prawie polskim. Ograniczenie pola badawczego jedynie do prawa europejskiego ocenić trzeba jak najbardziej pozytywnie. Oczywiście to Autor decyduje, jakim polem badawczym się zajmie, ważne jest, aby uczynił to świadomie i konsekwentnie. Bez wątplenia z takim świadomym wyborem mamy do czynienia w odniesieniu do przedmiotowej monografii. Habilitantka doskonale zdaje sobie sprawę, iż badanie tego nowego trendu w prawie ochrony środowiska należy rozpocząć od prawa europejskiego. Wysoko należy ocenić te partie habilitacji, w której Autorka z dużą śmiałością i odwagą wchodzi w problematykę ekonomicznej wykładni prawa, czy wręcz ekonomizacji prawa. Tych zagadnień dotyczy większość paragrafów w rozdziale 1. Podkreślić należy, iż Habilitantka doskonale zna ekonomiczną wykładnię prawa i z dużym znawstwem się nią posługuje. Widoczne są również głębokie studia, jakie w tym kierunku przeprowadziła, a nie jest rzeczą łatwą powiązać nauki ekonomiczne z naukami prawnymi.

Istotną cechą tej części rozważań jest to, że Habilitantka wcale nie wygłasza „hymnów pochwalnych” ku ekonomizacji prawa. Dostrzega szereg mankamentów i wad, jak również potencjalnych zagrożeń i trudności i nie waha się ich wskazać, pomimo iż konkluzja jest na korzyść ekonomizacji prawa. W pracach naukowych dojrzałych badawczy jest to niezwykle ważna cecha, albowiem dowodzi umiejętności krytycznego patrzenia na badane problemy, nawet jeśli autor jest do nich przekonany.

Już tylko sam rozdział 1 mógłby stanowić solidną podbudowę teoretyczną dla ekonomizacji prawa ochrony środowiska, czy nawet szerzej, dla ekonomizacji prawa. Zawiera on bowiem solidne studia nad tymi zjawiskami, które bez wątplenia stanowią fundament dla dalszych rozważań. Kolejne 3 rozdziały monografii dotyczą poszczególnych instrumentów finansowych. Przy czym Autorka w rozdziale 2 zajmuje się handlem emisjami, a w rozdziale 3 kolorowymi certyfikatami. Z kolei rozdział 4 dotyczy przeanalizowania problemów, jakie wynikają ze stosowania instrumentów rynkowych. Te trzy rozdziały pełnią niezwykle istotną rolę systematyzującą i porządkującą. Zagadnienia same w sobie nie są bowiem całkowicie nowatorskie. Jednak Habilitantka te zagadnienia porządkuje i systematyzuje według przyjętego w rozdziale 1 klucza – ekonomizacji prawa. Rozdziały te nie tylko pełnią rolę porządkującą i systematyzującą, ale Habilitantka dokonuje w nich ocen przyjętych rozwiązań.

Wprawdzie efektywność tych instrumentów jest przedmiotem odrębnego rozdziału, niemniej jednak pewne opinie formułowane są w dwóch rozdziałach merytorycznych uzupełnionych rozdziałem o praktycznym stosowaniu tych instrumentów. Szereg wniosków odnośnie poszczególnych instrumentów Habilitantka dokonuje jako pierwsza. Dostrzega potencjał tych instrumentów, ale również i zagrożenie rozmycia prawa ochrony środowiska w instrumentach stricte ekonomicznych. Ostatni rozdział stanowi podsumowanie, konkluzję oraz sformułowany zbiór postulatów *de lege ferenda*. Bez wątpienia jest on metodologiczną i logiczną konsekwencją wywodów zawartych w 4 rozdziałach poprzedzających. Zasadniczo w pracach z zakresu nauk prawnych samodzielnie skonstruowany rozdział z wnioskami końcowymi i postulatami *de lege ferenda* świadczy nie najlepiej o Autorze. Te bowiem powinny być formułowane na bieżąco w trakcie dokonywania ocen poszczególnych instytucji prawa. W tym jednak wypadku rozdział taki wydaje się być naturalną konsekwencją poprzednich wywodów i stanowi samodzielną, interesującą wartość całej monografii. Zatem sformułowanie takiego rozdziału w tym wypadku należy ocenić jak najbardziej pozytywnie.

Nie ulega wątpiwości, iż Habilitantka posiada szeroką wiedzę o omawianych zagadnieniach. Wykazuje duże znanstwo i rozumienie poszczególnych instrumentów rynkowych prawa ochrony środowiska. Stawia odważne i samodzielne oceny zawsze poparte wnikliwą analizą i dobrą argumentacją. Możliwa jest oczywiście polemika z niektórymi poglądami Habilitantki, a nawet ich krytyka, niemniej jednak nie można odmówić Habilitantce umiejętności posługiwania się naukową argumentacją prawniczą.

Habilitantka nie stroni również od polemiki, czyni to jednak zawsze z taktem oraz szacunkiem dla krytykowanego Autora. Zawsze jednak jest stanowcza i konsekwentna w prezentowaniu swoich poglądów.

III Źródła prawa i literatura

Nie można mieć zastrzeżeń do zgromadzonych i przeanalizowanych źródeł prawa, jak również do zgromadzonej i wykorzystanej literatury. Po raz kolejny należy podkreślić, iż Habilitantka bardzo świadomie wybrała pole badawcze i w tym zakresie bez wątpienia zgromadziła i wykorzystywała źródła prawa europejskiego. Również i wykaz literatury jest imponujący.

Współczesnym recenzentom trudno jest wskazać, czy wykorzystano całą literaturę. Wynika to bowiem z ilości literatury naukowej, która praktycznie jest już poza kontrolą naukowców. Można natomiast z całą odpowiedzialnością wskazać, czy autor wykorzystał

reprezentatywną literaturę. W przypadku Habilitantki nie można mieć wątpliwości, iż literatura jest z całą pewnością reprezentatywna. Autorka przeprowadziła poważne studia nad literaturą, wykazuje jej bardzo dobrą znajomość. Podkreślić należy tutaj bardzo dobrą znajomość literatury angielskojęzycznej, niemniej jednak w tym obszarze doktrynalnym i kulturowym należy poszukiwać genezy instrumentów rynkowych w prawie ochrony środowiska.

Jedynie w kategoriach pomyłki traktuję na str. XLI wskazanie, iż na tej stronie oraz następnej stronie, wymieniono inne dokumenty. Sugeruję tylko, jakoby poprzedzający ten wykaz wykaz aktów prawnych też zawierał wykaz jakiś dokumentów, a przecież akty prawne z całą pewnością dokumentami nie są.

Podkreślić też należy niezwykłą staranność edytorską monografii.

3. Język monografii

Autorka biegle posługuje się językiem prawnym i prawniczym. Imponuje również bardzo dobrą znajomością języka ekonomii i finansów, co nie jest rzeczą oczywistą. Prawdłowo posługuje się określonymi terminami języka prawnego i prawniczego. Tam gdzie tego wymaga wątek wyjaśnia określone pojęcia i formułuje definicje doktrynalne.

4. Konkluzja

Stwierdzam, iż monografia habilitacyjna stanowi znaczny wkład w rozwój nauk prawnych w zakresie prawa ochrony środowiska. Stanowi samodzielne rozwiązanie problemu badawczego, który do tej pory nie był podnoszony. Praca bez wątpienia dowodzi dużej erudycji Autorki, doskonałej znajomości tematu, znakomitego wycucia aktualności problemów badawczych, jak wreszcie wymaganej od samodzielnego pracownika dojrzałości. Monografia zatem jednoznacznie wskazuje na to, iż Pani Doktor Ilona Przybojewska jest gotowa do podjęcia obowiązków wymaganych od samodzielnego pracownika naukowo-dydaktycznego.

IV Ocena dorobku naukowego i osiągnięć naukowych

Dorobek naukowy i osiągnięcia naukowe, po uzyskaniu stopnia doktora, spełniają przesłanki prawem określone do uzyskania stopnia doktora habilitowanego. Na publikacje po uzyskaniu stopnia doktora składa się ponad 30 pozycji. Może nie jest to dorobek szczególnie imponujący ilościowo, choć z całą pewnością jest wystarczający, natomiast bez wątpienia jest to

dorobek imponujący jakościowo. Analiza dorobku naukowego Habilitantki w istocie pozwala zorientować się w jej zainteresowaniach badawczych i kierunkach prowadzonych badań naukowych. Z punktu widzenia recenzji dorobku naukowego jest to niezwykle istotne, albowiem pozwala na dokonanie oceny, czy Habilitantka jest rzeczywiście dojrzałym naukowcem, zdolnym do samodzielnej pracy i kierowania zespołami badawczymi. Zainteresowania Habilitantki koncentrują się na problematykach ochrony klimatu. Habilitantka również z dużym powodzeniem łączy problematykę ochrony klimatu z problematyką prawa energetycznego i bezpieczeństwa energetycznego. Jest to niezwykle ważne, iż kandydat do samodzielnego stopnia naukowego wykracza w swoich zainteresowaniach poza podstawową dyscyplinę nauki, którą się zajmuje.

Istotną, pozytywną cechą dorobku naukowego Habilitantki jest również to, że dorobek jest zróżnicowany, jeśli chodzi o jego formy. Habilitantka praktycznie ma w swoim dorobku każdą z form wypowiedzi naukowej, w tym artykuły, monografie, glosy, komentarze itd. Dorobek zróżnicowany zarówno tematycznie, jak i co do formy, świadczy o gotowości Habilitantki do wykonywania obowiązków samodzielnego pracownika naukowo-dydaktycznego. Ważną cechą tego dorobku jest również to, że Habilitantka podejmuje istotne, bieżące problemy badawcze i z reguły jako jedna z pierwszych zwraca uwagę na aspekty prawne badanych obszarów. Nie stroni również od zajmowania się zagadnieniami teoretycznymi, czego dobitnym przykładem jest artykuł dotyczący wykładni rozszerzającej Prawa ochrony środowiska. Istotną cechą tego dorobku naukowego jest stosunkowo duża proporcjonalnie ilość publikacji w języku angielskim. Co ważne, Autorka publikowała artykuły również w czasopismach zagranicznych. Publikowanie w języku angielskim, a także publikowanie w czasopismach zagranicznych wpisuje się w aksjologię prawa europejskiego, które *de lege lata* stawia sobie problematykę ochrony klimatu i politykę energetyczną za jeden z podstawowych celów funkcjonowania samej Unii Europejskiej. Głos Autorki wpisuje się zatem w bieżący nurt aksjologii, przyczyniając się do popularyzacji nauki polskiej, która również dzięki Habilitantce włącza się do dyskusji o tych problemach.

Publikacje Habilitantki cechuje ten sam wysoki poziom merytoryczny, edytorski i metodologiczny, który dostrzegalny jest w monografii habilitacyjnej. Oczywiście są lepsze i gorsze publikacje, niemniej jednak jest to zupełnie naturalne zjawisko, nie obce żadnemu naukowcowi. Publikacje te cechuje też staranność i wyważona argumentacja, aczkolwiek zawsze konsekwentna. Nie mam żadnej wątpliwości, iż dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora spełnia wymogi wynikające z ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

V Ocena pozostałych osiągnięć naukowych, organizacyjnych, dydaktycznych i popularyzatorskich

W zakresie pozostałych osiągnięć naukowych na wyróżnienie zasługuje udział Habilitantki w konferencjach naukowych. Jest to udział nie tylko imponujący co do ilości, ale również i co do jakości. Habilitantka wygłaszała ważne i istotne referaty odnoszące się do Jej bieżących zainteresowań naukowych. Był to zatem aktywny udział w konferencjach. Jak wynika z autoreferatu i wykazu osiągnięć uczestniczyła i uczestniczy w projektach badawczych, co również trzeba odnotować in plus. Jest też członkiem organizacji i towarzystw naukowych, skupiających członków o podobnych zainteresowaniach jak Habilitantka. Odbyła również wymagane naukowe staże na Uniwersytetach zagranicznych, w Pradze, Helsinkach i Kobe. Ważnym elementem osiągnięć Habilitantki jest również powierzanie Jej obowiązków recenzenta w czasopismach naukowych renomowanych.

Habilitantka wykazała również udział w zespołach badawczych, jest również Współautorką kilku opinii przygotowywanych dla praktyki. Dorobek ten należy ocenić pozytywnie, jako spełniający kryteria ustawowe.

VI Wnioski końcowe

Stwierdzam, iż Pani Doktor Ilona Przybojewska spełnia wszelkie przesłanki prawem przewidziane do nadania jej stopnia naukowego doktora habilitowanego w zakresie nauk prawnych. Przedstawiła monografię habilitacyjną, która stanowi znaczny wkład w rozwój prawa ochrony środowiska i jest samodzielnym rozwiązaniem zagadnienia naukowego, które do tej pory nie było podnoszone. Wykazała dorobek naukowy dowodzący Jej umiejętności prowadzenia samodzielných badań naukowych, zróżnicowany tak i co do podejmowanej problematyki, jak i co do form wypowiedzi naukowej. Wykazała także inne osiągnięcia naukowe, dydaktyczne, organizatorskie, odbyła prawem wymagane staże.

Oceniając pozytywnie wszystkie przesłanki niezbędne do nadania stopnia doktora habilitowanego, uprzejmie proszę o podjęcie dalszych czynności w przewodzie habilitacyjnym.

Prof. dr hab.
Bartosz Rakoczy